

habebunt in pœna, quos persuasores habuerunt in culpa. Carcer autem infernus est, ubi est uermis qui non morietur, & ignis qui non extinguetur, de quo per Iohannem in Apocalypsi dicitur: **Omnes blasphemi, fornicatores & adulteri, mittentur in stagnū ignis & sulphuris. Quod autem subiungit, Amen dico tibi, non eris inde donec reddas nouissimam quadrantem, Donec,** aduerbium finitum pro infinito posuit tempore, quod non solum hoc in loco sacra scriptura, sed etiam plurimis in locis facere consuevit, sicut dominus per Prophetam ait: **Donec senescatis, ego sum. Et Psalmista: Sicut oculi ancilæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nostri. Nunquid aut post illorum senectam deus futurus non erit, aut postquam miseratus fuerit nobis, oculi nostri cessabunt respicere illum? Non, sed (sicut diximus) finitū pro infinito posuit. Qui locus Origenianos destruit, qui falsa pietate dixerunt post iudicium demones esse soluendos. Sicut enim æternum regnum præparatum est sanctis, ita æternum supplicium reprobis, domino dicere: **Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et iterum: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in uitam æternam. Hinc per Salomonem dicitur: Lignū in quacūq; parte ceciderit, siue ad austrum, siue ad aquilonē, id ē, siue in infernum, siue in regnum dei, ibi erit.****

DOMINICA VIII.

post Pentecosten

Marci VIII.

In illo tempore Cum turba multa esset cum Iesu, nec haberent quod manducarēt, conuocatis discipulis, ait illis: **Misereor super turbam, Et reliqua.**

Dominus Iesus Christus, deus ante secula, & homo factus in fine seculorū, ita sua opera temperare dignatus est, ut in uno eodemq; miraculo se uerū deum, uerūq; hoīem esse declararet. **Q**ui in huius lectiōis serie cito cognoscimus, si hanc diligenter cōsideremus. **Q**uod em̄ super turbam esurientē misericordia motus dicitur, humanæ compassionis est indicium: quod autem de septem panibus quatuor millia hominum refecit, diuinæ potestatis est declaratio. **N**ec putandum est, hanc eandem esse lectiōnē, ubi alij euangelistæ de quinque panibus quinque millia hominum satiata fuisse referunt: quia ibi discipuli dominum commonent, ut dimittat turbas emere quæ sibi necessaria sunt, hic autē dominus supra turbam esurientem misericordia motus dicitur, ibi quinque panes, hic septem fuisse memorantur: ibi hordeacei, hic cuius generis annonæ fuerint, non declarat: ibi quinque millia hominum de quinque panibus satiata sunt, hic de septem panibus quatuor millia refecta: ibi supra fœnum discubuerunt, hic super terram.

Unde ibi per turbam, quæ ex quinque panibus satiata est, populus sub lege ueteris testamenti positus esse designatur, qui quinque libros Moysi ad suam eruditionem accepit: hic autem per turbam, quæ ex septem panibus reficitur, multitudo hominum fidelium, quæ per gratiam noui testamenti quotidie pascitur, designatur. Hanc turbam **Isaias** in spiritu à domino pascendam præuiderat, cum dicebat: Venient ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Domus Iacob uenite, & ambulemus in lumine domini. Et **Psalmista**. Omnes gentes, quascunque fecisti, uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum in æternum. Et bene in illa refectione, quæ ex quinque panibus facta est, per quam populum Iudæorum diximus significari, discipuli dominum commouisse dicuntur, ut dimitteret turbas emere sibi necessaria, quia idem populus ante aduentum domini patriarchis & prophetas suos intercessores habuit. In hac autem ipse dominus ad misericordiam commouetur, quia gentilis populus non suis meritis, nec aliquo interueniente, sed sola gratuita domini misericordia saluatus est, sicut **Paulus** apostolus ait: Gratia dei salui facti estis. Et pulchre dominus turbam, quam amore uerbi dei esurientem uidit, etiam cibo corporali refecit, ut in illis adimpleret, quod ipse alibi promissit, dicens: Quærite primum regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia adicientur uobis. Recte ergo de hac turba dicitur: **Quia ecce iam triduo sustinent me, nec habet quod manducet.** Turba enim dominum triduo sustinet, cum fidelis populus in confessione sanctæ trinitatis incessabiliter perseuerat. Sustinere enim hominem deum dicitur, cum etiam nec inter aduersa ab eius deficit amore, imitans illum quod dicitur.

bat: Dirige me in ueritate tua & doce me, quia tu es deus saluator me⁹, & te sustinui tota die. **Aliter:** Turba triduo dñm sustinet, cum electi intellectū, memoriam & uoluntatē in bono opere occupant. Siue certe dñm triduo sustinet, cū fidem & spem & charitatē inuiolabilem seruat, de quibus **Apostolus** ait: **Maneant in uobis fides, spes, charitas, tria hæc. maior autē his est charitas.** [**Et si dimisero eos ieiunos in domū suam, deficiēt in uia.**]. **Domus electorū** proprie celestis ē patria, de qua dñs ait: **In domo patris mei mansiones multæ sunt.** **Ad** quā ardentissimo amore peruenire optabat ille, qui dicebat: **Vnā petij à dño, hæc requiram, ut in habitem in domo dñi omnibus diebus uitæ meæ.** **Via** autē, præsens est uita. **Quandiu** em̄ uiuimus, in uia sumus necdūq; ad patriā peruenimus. **Non** uult ergo dñs turbā ieiunā dimittere, ne deficiant in uia: quia electi ne in præsentī uita à bono opere cessent, pabulo uerbi dei pascēdi sunt: quia sicut deficit corpus sine cibo, ita anima sine uerbo dei. **Quo** cibo refici desiderabat ille, q; dicebat: **Dñs pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.** **Quod** autē subiungitur, **Quidam autē de longe uenerūt ex eis,** si ad utrunq; populū referre uoluerimus, **populus Iudæorū** de prope uenit, quia legis notitiam & dei cognitionē habuit: de longe autē gentilis uenit, quā post idolorū culturā ad dei cognitionem cōuersus est. **Vnde** **Apostolus** ait: **Ipse ē pax nostra, q; fecit utraq; unū.** **Quotidie** uero in cōuersiōe fidelium, alij de ppe, alij de lōge ad fidē ueniūt. **Qui** em̄ in nullis criminalibus peccatis cōraminatus dei uolūtatē sequitur, sine dubio de prope uenit. **Sed** & is, q; licet to coniugio expertus ad deū conuertitur, ex pximo

uenit. Qui autem post publica flagitia, adulteria, fura, homicidia, ebrietates, rapinas, per pœnitentiam ad deum conuertitur, de longe uenit. De prope autē uenit, qui ab ipsa infantia uel pueritia, in seruitio dei se mancipat: de longe uero, qui in senectute ad deū conuertitur. Promittit ergo dominus cibum se daturum etiam his, qui de longe ueniunt, quia non solum iustos, sed etiam peccatores conuersos recipit & amat, sicut ipse ait: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et Apostolus ait: Veniens euangelizauit pacem his qui erant prope, & his qui lōge. Talibus ergo nec ueniam, nec cibum abnegat ille, qui per prophetam ait: **U**iuo ego, dicit dominus deus, quia nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Et iterum: Peccator in quacunq; die conuersus fuerit, & ingemuerit peccatum suum, omnia peccata eius obliuioni tradentur. Et rursus: **N**unquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Et in euangelio: **N**on est opus sanis medicus, sed male habentibus. **Et responderunt ei discipuli sui: Un istos poterit quis hic saturare panibus in solitudine?** In alia refertione Philippus specialiter dixisse narratur: **D**ucentorum denariorum panes nō sufficiūt turbæ, ut unusquisq; modicum quid accipiat. Nūc autem generaliter omnes discipuli dicunt: [**U**nde poterit istos quis hic saturare panibus in solitudine?] Quāto ergo discipulis difficilior res uisa ē, tātō magis miraculū dñi clarescit. Fragilitate quippe carnis grauati apostoli, nondum adhuc perfecte diuinitatē Christi intelligebant, quādo eo præsente, qui educit panem de terra

Luce. 5
Ephē. 2

Matth. 49

& uinum, quod lætificat cor hoīs, ex paucis panibus multitudinē hoīm posse satiare dubitabant. Sed dñs non solū ut dubitationem discipulorū auferret, uerū etiam ut multitudinē fatigatam ieiunio reficeret, ex paucis panibus multitudinem hoīm reficere uoluit.

Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Non ignorans dñs discipulos interrogat, qui omnia scit antequā fiant, sed ut ex sua interrogatione illorū animos erudiat, & discāt per eius præsentiam de paucis panibus multas turbas hoīm satiari posse in solitudine, qui per quadraginta annos sine aratri labore immensas populi cateruas cibo mannae aluit in deserto. **Qui dixerunt: Septem.** In alia refectione quinque panes hordeacei fuisse referuntur, p quos (ut diximus) scriptura ueteris testamenti significata est, sub tegmine literę latens. Nunc autē hic septē panes fuisse memorantur, propter septiformē gratiam spiritus sancti, cuius gratia illuminati apostoli eorumq; successores, & fidē sanctę trinitatis, & quatuor euangeliorum doctrinam mundo annūciauerunt. Quod bene septenarius numerus signat, qui cōstat ex primo pari & primo impari. i. ex ternario & quaternario. Siue quia septenarius numerus frequenter, p plenitudine ponitur, bene septē panes fuisse memorantur, quia per sancti spūs gratiam perfectionē iustitię cōsecuti sunt sancti. **Et præcepit turbę discumbere super terrā.** In alia refectione turba super fœnum discubuisse legitur, quia lex carnalia tm̄ prohibebat peccata. Omnis em̄ caro fœnū, & omnis gloria eius tanquam flos agri. In hac autē, per quam gratiā noui testamenti diximus figurari, recte turba super terram discubuit: quia gratia noui testamēti nō solū

culpas operis, sed etiam culpas cogitationis restringit: nec solū a aliena rapientibus cōtradicit, sed etiam ad perfectionem tendentes proprias facultates cum ipsa terra relinquere monet, dñō dicente: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & ueni, sequere me. Et sicut ipse alibi ait: Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, patrem, matrem, uxorem, liberos, fratres & sorores, seruos & ancillas, & agros propter nomen meum, non potest meus esse discipulus. **Moraliter autē turba super terrā discubuit, cū fidelium animarum suarum fragilitatis memores, terrā se iugiter & puluerem esse cōsiderant, dicentes cum Psalmista: Adhæsit pauimento anima mea, uiuifica me scdm uerbum tuū. Et iterum: Qm̄ humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatorum est in terra uenter noster. Taliter ille super terrā discubuerat, qui dicebat: Loquar ad dñm meum, cū sim puluis & cinis. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ.** ¶ **Iam superius per septem panes, septē dona spiritus sancti figurari diximus. Dñs ergo septem panes accepit, quia præ omnibus hoibus specialiter septem dona spūs sancti in se habuit, dicente p̄pheta: Et requiescet super eū spūs domini, spūs sapientiæ & intellectus, spūs consilij & fortitudinis, spūs scientiæ & pietatis, & replebit eum spūs timoris domini. Fregit autē panes & dedit discipulis suis, quia eiusdē spiritus sancti dona unicuique sanctorum, prout uult, distribuit, alijs largiēs sermonem sapientiæ, alijs sermonē scientiæ, alijs genera linguarum, alijs interpretationem sermōnis, alijs discretionem spirituum. Siue dedit**

Luce. 14

Psalm. 118

septē panes discipulis ut apponerent turbæ, qñ post resurrectionē apparens illis, insufflauit & dixit eis: **Accipite spm̄ sanctū.** Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt. Discipuli autē apposuerunt turbæ, quia per eorū prædicationem notitiã sacri mysterij mundo uoluit innotescere. **Pulchre** refecturus turbã gratias egisse dicit, ut ostenderet in om̄ibus bonis operibus deū à nobis esse glorificandū. [Et habebãt pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & iussit apponi.] Per pisciculos, q̄s benedixit & apposuit turbæ, sanctorū imitabilis conuersatio designatur, qui non solū more pisciũ saltus super aquas dare cōsueuerunt, contēnentes terrã & amãtes cælū, sed etiã inter fluctus uariarū persecutorum spiritaliter cresunt & proficiunt, dicentes cum **Apostolo:** **Etsi** exterior homo noster corrumpitur, sed is q̄ interior est, renouat̄. **Cum** septē ergo panibus paucos pisciculos iussit apponi, quia sc̄torum exempla cum prædicatione uerbi ad imitandū nobis quotidie prædicatores proferunt. **Bene** autē pauci pisciculi fuisse memorantur, quia sanctorū conuersatio, suo iudicio humilis est & despecta, quibus saluator ait: **Nolite** timere pusillus grex, quia cōplacuit patri uestro dare uobis regnū. **De** quibus per **Salomonē** dicit: **Lepusculus** plebs inualida, collocat in perra cubile sibi. **Et** recte in illa refectioe, quæ ex quinque panibus facta est, duo pisces fuisse memorantur, & hic incertus numerus ostēditur: quia ad comparationem illorum, qui ex populo Iudæorum credituri erãt, in finita multitudo ex gentili populo ad fidē uenit, domino dicente: **Multi** uenient ab oriente & occidēte, & recumbent cum **Abraam, Isaac & Iacob** in regno

ex eorum. **Et manducauerunt, & saturati sunt.**
 Non omnes æqualiter māducauerunt, sed omnes ad
 unam satietatem peruenerunt: quia scripturæ sacræ
 intellectum non omnes æqualiter capiunt, sed tamē
 omnes pro modo & persona sua spiritalem refectio
 nem in ea inueniunt. Vnde bene de manna dī: **Qui** Exodi. 16.
plus habuit, non abundauit: & qui minus, non mino 2. Corin. 8.
rauit, sed omnes mensi sunt ad mensurā gomor. Est
 enim scriptura sacra stuuus quidam, magnus & par
 uus, excelsus & humilis, in quo elephas natat, & agn⁹
 pedibus ambulat: q̄a spiritales & doctissimi uiri, quā
 to plenius eius intellectu degustant, tanto amplius
 est quod in eo esuriant: & humiles & paruuli, scđm
 modulum suæ capaciratis, unde satientur, in ea inue
 niunt. De quibus per Psalmistam dicitur: **Edeat pau**
peres & saturabuntur, & lau dāt ōnt dominū qui re
quirunt eum, uiuent corda eorum in seculum seculi.
Et sustulerūt quod superauerat de fragmē
tis septem sportas. Hic domini miraculū augmē
 tum est. Magnum enim esset miraculū, si de septē
 panibus, quatuor millibus hominū satiatis, nihil su
 peresset. Sed creuit signū, auxit admirationem. Non
 solum enim de septē panibus quatuor millia hoīm
 satiata sunt, sed etiam de fragmentis, iuxta nume
 rum panum, septem sporte repletæ sunt. Quod ergo
 turba nō capit, apostoli in sportis sustollūt: quia ob
 scuriores sentētiās sacræ scripturæ, quas simplices ca
 pere nequeunt, magistri & doctores ecclesiæ in pro
 prijs pectoribus recōdere debēt, ut tempore doctri
 næ unicuiq; personæ cibū spiritālē tribuere possint:
 quia turpe est eo tempore discere, quādo quis debet
 docere: & sint de illis, de quibus dominus ait: **Fidelis** Luc. 11.

seruus & prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram.

Pulchre in illa, quæ ex quinque panibus facta est, duodecim cophini fragmentorum remanserunt: quia Iudaicus populus duodecim apostolos plenos spiritu sancto, ad suam eruditionem habuit. In ista autem, iuxta numerum panum, septem sportæ sustolluntur: quia ecclesia ex gentibus collecta, per septiformem gratiam spiritus sancti celebratur, regitur atque reficitur.

In cuius typo Iohannes in Apocalypsi sua septem ecclesias enumerat, necnon & septem candelabra aurea, & septem cornua agni. Vnde Zacharias, propheta ait: In lapide uno septem oculi sunt. Recte autem per septem sportas, precordia sanctorum significatur, qui spiritus sancti gratia illuminantur, & uiriditatem fidei immarcescibilem seruant, & tela nequissimi ignea spiritalibus armis extinguentes, ad trophæum perpetuæ uictoriæ tendunt. Sporta enim ex iunco & palma cõrexitur. & iuncus quidem iuxta humorẽ aquæ nasci consuevit, palma uero dicta est quasi pacis alma, quæ uictricem solebat ornare manum. Sancti ergo uiri, quasi iuncus iuxta aquam uiridescunt, quando meditationi sacræ scripturæ insistant, ne à fide & bonis actibus arescere possint, de quibus scriptum est: Benedictus uir qui confidit in dño, & erit dñs fiducia eius. & erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod ad humorẽ emitit radices suas, & non timebit cum uenerit æstus, sed erit folium eius uiride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. Quasi autem cum iunco palma in sporta cõrexitur, quoniam idem sancti uiri contra carnis uicia & cogitationum spiritalia bellum suscipiunt, scientes quia ca-

Zach. 3.

Jeremi. 17.

ro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autē aduersus carnem. Et hæc sibi inuicem aduersantur, ut *Sala. 9* non quæ uolumus, illa faciamus. Quorū constantissima perseverantia manifestatur, cū subditur: Erant autē qui manducauerunt, quasi quatuor millia. 7 dimisit eos. Non frustra quatuor millia hominum à dño reficiuntur. Quaternarius em̄ numerus perfectus est, & in suis partibus diuisus, p̄fectionem obtinet. Diuiditur em̄ in unū, duobus & tribus. Vnum namq; ad deum pertinet, quia unus dñs, una fides, unum baptisma, unus deus & pater omnū, qui *Eph. 4* super om̄es & per omnia & in om̄ibus nobis. Duo, ad geminam dilectionē uel duo testamēta. Tres, ad sanctam indiuiduamq; trinitatem, patris scilicet & filij & spiritus sancti. Quatuor autē ad gratiam noui testamenti, uel ad quatuor libros euangelij, quæ maxime in his describitur. Quia ergo in q̄tuor libris euangeliorū inuenimus, qualiter unū deum credamus, & qualiter geminam dilectionē habeamus, nec non qualiter sanctam indiuiduamq; trinitatem consisteamur, recte quatuor millia hominū à domino satiata esse dinoscimus. Siue recte, q̄a quatuor millia hominū à dño refici audiuimus, nos mystice docemur, ut si spiritualiter refici uolumus, quatuor principales uirtutes, prudentiam scilicet, temperantiā, fortitudinē atq; iustitiā, quibus nihil est utilius in uita hominis, habeamus. Quia enim quadratus lapis nō fluctuat, sed in quamcunq; partem uersus fuerit, æqualiter iacet, recte quaternario numero constantia sanctorū designatur, qui non circumferuntur om̄i uento doctrinæ, sed ut firmi lapides, siue in p̄speris, siue in aduersis, in bonis actibus & in fide constantissime perseue-

rant, considerantes illud quod dñs ait: Qui perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Siue, quia & fide bene credendi, & constantiam recte uiuendi p quatuor euangeliorum doctrinam discimus, recte quatuor millia hominũ de septem panibus refecta fuisse memoratur. Non enim aliter credere aut uiuere debemus, nisi quomodo quatuor euangelia docent.

Vnde Iohãnes in Apocalypsi quatuor animalia ante thronũ dei plena oculis ante & retro se uidisse refertur, clamantia: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, qui est, & qui erat, & qui uenturus est.

DOMINICA NONA post Pentecosten. Matt VII.

In illo tempore dixit Iesus discipulis suis: Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium. Et reliqua

PRæuidens dñs doctrinam hæreticorum contra electos in ecclesia futurã, necnon & malitiã falsorum catholicorum saluturam, iudiciũ cognitiõis eorum prius ostẽdere uoluit, ut tanto facilius cauteri possint, quanto manifestius cognosci. Ait enim: Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium. Intrinsicus autem sunt lupi rapaces. Quod specialiter de hæreticis